

Verantwoord beheren en benutten

Position Paper t.b.v. Tweede Kamer Rondetafelgesprek Jacht 24 november 2022

De circa 27.000 professioneel opgeleide jagers en het landelijk netwerk van 300 gebiedsgerichte wildbeheereenheden (WBE's) die Nederland rijk is, spannen zich jaarrond in voor beheer, bescherming en duurzame benutting van onze fauna (en flora) op basis van hun wettelijk vastgestelde verantwoordelijkheden, rechten en taken. De Koninklijke Nederlandse Jagersvereniging (Jagersvereniging) vertegenwoordigt deze onmisbare sleutelfiguren en cruciale schakels in het Nederlandse natuurbeleid.

Jagers zetten zich in voor gezonde wildpopulaties, omdat zij: 1) als natuurliefhebber daartoe intrinsiek gemotiveerd zijn, 2) daar zelf belang bij hebben gelet op langjarige pacht van jachtrechten en verbondenheid met een veld en 3) daartoe wettelijk verplicht zijn. Jacht werkt nadrukkelijk in twee richtingen: enerzijds het bewaken van de wildbalans (beheer, schadebestrijding, duurzame benutting), en daarmee tegelijk bescherming van kwetsbare dier- en plantsoorten (bewaking biodiversiteit). De WBE's hebben verdeeld over regio's een faciliterende, disciplinerende en stimulerende rol, naast hun wettelijke taken rond bijvoorbeeld tellingen en ontsluiting van ontheffingen. Deze beproefde gebiedsgerichte staande praktijk biedt een goed evenwicht in ecologische, economische en maatschappelijke belangen.

Jagers doen meer. Zij werken bijvoorbeeld ook intensief mee aan dierziektesignalering/-bestrijding, (lucht)verkeersveiligheid, een schone omgeving, schadebestrijding bij infrastructuur, en veiligheid in het buitengebied (oa het signaleren en tegengaan van stroperij en afvaldumpingen ism politie en BOA's). Rond dit soort maatschappelijke opgaven kunnen overheden en andere stakeholders altijd (ook bij nacht en ontij) rekenen op jagers die zich geëngageerd, betrouwbare en loyale partners tonen.

De maatschappelijke, ecologische en economische waarde van al dit werk van jagers wordt vaak onderschat. De vrijwillige tijdsinzet die zij daarbij leveren is gelijk aan 13.000 FTE op jaarbasis. Als deze uren worden gekapitaliseerd en de uitgaven van jagers daarbij worden opgeteld, is er sprake van een economische maatschappelijke bijdrage van meer dan € 600 miljoen per jaar ([CLM, 2014](#)).

Jagers halen hun motivatie om dit allemaal te doen uit liefde voor het buitengebied en alles wat daarin leeft en speelt. Maar ook in belangrijke mate uit het feit dat normaal gesproken hun bewezen deskundigheid in het veld erkend en gewaardeerd wordt. En dat daar dan ook blij van wordt gegeven in de vorm van vertrouwen en verantwoordelijkheid rond jacht. Jacht kan dan ook gezien worden als fundament voor het algehele faunabeheer en daaraan gelieerde werkzaamheden. Aan dat fundament wordt de laatste tijd onterecht schade toegebracht.

Wet natuurbescherming

De belangrijkste regels omtrent jacht zijn vastgelegd in de Wet natuurbescherming (Wnb). Hierin zijn onder meer verantwoordelijkheden, rechten en taken van onder andere jachthouders en WBE's zorgvuldig vastgesteld, evenals criteria voor het beoordelen van de staat van instandhouding (Svl) van wildsoorten. Deze wet is vijf jaar geleden mede door uw Kamer opnieuw (in het kader van de Omgevingswet) bekrachtigd. Daarbij is toen vastgesteld dat de vijf wildsoorten, waarop jacht van toepassing is, in gunstige staat van instandhouding verkeren. Enige natuurlijke fluctuaties daargelaten, hebben zich sindsdien feitelijk geen substantiële negatieve veranderingen in de populatietrends voorgedaan. Eerder in tegendeel: bijvoorbeeld hazenpopulaties vertonen (overigens al meer dan 20 jaar) een stabiel beeld en in de meest recente jaren tekent zich zelfs een stijging af. Voor zover er wel sprake zou zijn van enige populatiedaling wijst wetenschappelijk onderzoek uit dat jacht (als in afschot) geen drukfactor van belang is, zoals ook de

minister en zelfs de anti-jachtlobby dat gegeven erkennen. Neemt men ook de eerder al genoemde beschermende werking van jacht in ogenschouw, dan kan veeleer gesteld worden dat jacht positief effect heeft op populaties.

Discussie

Waarom is dan toch – zo kort na vaststelling van de Wnb en zonder noemenswaardige feitelijke veranderingen – discussie ontstaan over jacht? Deze is met name gebaseerd op een tweetal notities: het “Basisrapport Rode Lijst” (Zoogdierverseniging, 2020) en “Staat van instandhouding haas en konijn” (WEnR, 2022) en dan vooral de gecreëerde beeldvorming daaromtrent. Beide documenten betreffen nadrukkelijk géén wetenschappelijke onderzoeken, want zijn niet als zodanig gepubliceerd en de daarvoor noodzakelijke peerreview ontbreekt. Het gaat om modelmatige berekeningen op basis van een beperkte dataset en een aantal aannames waarover geen wetenschappelijke consensus bestaat.

Basisrapport Rode Lijst: discussie door verandering van rekenmethode

Het Basisrapport Rode Lijst is opgesteld door de Zoogdierverseniging, die blijkens haar “Algemene Denklijn – Bescherming van Zoogdieren” tegenstander is van jacht en lobby tot haar kerntaken rekent. Verder valt op dat de opdracht voor dit rapport door LNV exclusief is verstrekt aan deze belangenorganisatie, zonder openbare aanbesteding en zonder het betrekken van wettelijke actoren als FBE's, WBE's en jachthouders, bij wie juist wel verantwoordelijkheden zijn belegd rond dataverzameling.

Het rapport kent een vorige editie daterend uit 2006. Ten opzichte daarvan is de rekenmethode gewijzigd. Resultaat is dat bijvoorbeeld de status van de haas is veranderd van “thans niet bedreigd” (2006) naar “gevoelig” (2020). Het is gebruikelijk bij het uitbrengen van een nieuw basisrapport dat de voorgaande status herberekend wordt aan de hand van de nieuwe methodiek en eventueel nieuwe historische data. Dat is ook in het laatste rapport gebeurd en heeft niet tot een veranderde status “Thans niet bedreigd” in 2006 geleid. De status verandering in 2020 kan dus enkel toegeschreven worden aan een vermeende afname tussen 2006 en 2020, waarvan geen sprake blijkt te zijn gebaseerd op het NEM meetnet Dagactieve zoogdieren. In tegendeel, de populatie index in 2020 (index: 70.82) is zelfs hoger dan in 2006 (index: 67.83). Desondanks heeft men aan de hand van de index uit het jaar daarvoor ten onrechte gemeend de status “gevoelig” te moeten toekennen.

In de beeldvorming is dit vertaald als zou de haas sinds 2006 plotseling “ernstig bedreigd” zijn en op uitsterven staan. Dit is onjuist, omdat: 1) ook al zou de statuswijziging terecht zijn, dan betreft “gevoelig” de minst ongunstige categorie van de ‘bedreigingschaal’; 2) sinds 2006 laten de hazenpopulaties een stabiele trend zien, afgelopen jaren zelfs stijgend.

Desalniettemin is genoemde beeldvorming een eigen leven gaan leiden, niet alleen in de media, maar ook politiek. Zo werd daags voor de verkiezingen van maart vorig jaar, aan het eind van een debat van uw Kamer (in vorige samenstelling) over een totaal ander onderwerp (initiatiefnota weidevogels), zonder inhoudelijke beraadslaging, plotseling een motie ingediend en krap aangenomen. Onder verwijzing naar de “Rode lijst van bedreigde diersoorten” werd hierin verzocht de haas en het konijn van de wildlijst te schrappen. De toenmalig minister heeft de motie ontraden, maar heeft de indieners wel tegemoet willen komen met nader onderzoek naar de Svl van hazen en konijnen.

Rapport WEnR: onjuiste beoordelingsmethode en rekenfouten

Echter, van nader gedegen wetenschappelijk (veld)onderzoek is het vooralsnog niet gekomen. Wel heeft WEnR een beknopte bureaustudie verricht in opdracht van LNV. Zoals al geconstateerd een modelmatige berekening op basis van een beperkte dataset en een aantal aannames. Bij gebrek aan peerreview heeft de Jagersvereniging zelf dit rapport voorgelegd aan deskundigen. Het ecologisch bureau [Egosens heeft een eerste analyse](#) uitgevoerd. Ook hebben twee van de meest vooraanstaande internationale wetenschappers op

Verantwoord beheren en benutten

het gebied van hazenecologie dr. Gortazar en prof. dr. Häcklander (aan wiens publicaties ook WEnR meermaals refereert) het WEnR-rapport beoordeeld. De conclusies (zie bijlagen) spreken voor zich: de gekozen methode om de SvI te beoordelen van een groep specifiek onder de Habitatrichtlijn (HR) benoemde soorten, is niet bedoeld voor algemeen voorkomende soorten als hazen en konijnen en het is op zijn minst twijfelachtig en ongebruikelijk om deze wel hiervoor te hanteren. Nergens anders in Europa wordt deze methode toegepast op niet HR-soorten. Dat heeft ook een reden. HR soorten zijn soorten waarover in 1994, bij de inwerkingtreding van de HR, grote zorgen bestonden. Daarom hebben lidstaten een rapportageplicht ten aanzien van HR soorten en worden ze nauwlettend gemonitord. Hazen en konijnen zijn geen HR soorten, ze zijn en worden dus ook niet op die wijze gemonitord en niemand weet hoeveel hazen en konijnen er werkelijk in Nederland voorkomen. Het WEnR rapport beroept zich dus uitsluitend op onvolledige schattingen.

De beoordelingsmethode wijkt ook af van de criteria zoals die in de Wnb vastgelegd zijn voor een gunstige SvI en jurisprudentie (Raad van State) daaromtrent.

Bovendien: zelfs bij het toch op die manier (en dan zo goed als mogelijk) toepassen van deze methode kan allermist geconcludeerd worden dat de SvI van hazen ongunstig is (zie eveneens rapportages van prof. dr. Häcklander en dr. Gortazar). Hier komt nog eens bij dat WEnR bij de verwerking van de gebruikte data zodanige rekenfouten gemaakt blijkt te hebben, dat hazenpopulaties met zeker 20% zijn onderschat.

Staat van instandhouding niet in het geding

Nu is vastgesteld dat de bureaustudie van WEnR essentiële onvolkomenheden bevat, moet ook geconstateerd worden dat de juridisch en beleidsmatig relevante conclusie dat de SvI in het geding zou zijn inhoudelijk onjuist is. En daarmee is ook het besluit van de minister, om dit jaar jacht op het konijn in heel Nederland en op de haas in drie provincies niet te openen, onterecht.

Internetconsultatie

Zover toen al bekend [zijn deze en andere bezwaren en argumenten uitvoerig ingebracht](#) bij de [internetconsultatie](#) van het toen nog voorgenomen besluit van de minister. Hierop zijn meer dan 3.800 veelal zeer uitvoerige en inhoudelijk onderbouwde zienswijzen ingediend. Deze zijn naar het zich laat aanzien grotendeels ongelezen en in ieder geval nagenoeg onbecommentarieerd terzijde geschoven, toen de minister binnen slechts enkele weken eenvoudigweg in één zin stelde dat de consultatie geen enkel nieuw inzicht heeft opgeleverd. Dat is natuurlijk onbestaanbaar met duizenden uitgebreide zienswijzen.

De Jagersvereniging en haar leden staan er om bekend dat zij op constructieve wijze door middel van dialoog en samenwerking bijdragen aan goed faunabeleid. De hiervoor geschetste gang van zaken stelt ons evenwel voor geen andere keuze dan het besluit van de minister, meer in het bijzonder de onderbouwing daarvan, samen met onder meer de Federatie Particulier Grondbezit en NOJG voor te leggen aan de rechter via een bodemprocedure. Vooruitlopend daarop heeft een kort geding plaatsgevonden. Helaas – maar niet geheel onverwacht – heeft de voorzieningenrechter geen oordeel willen uitspreken over de inhoudelijke onderbouwing van het besluit, maar hiervoor doorverwezen naar de bodemprocedure. Zodoende blijft het besluit voor dit seizoen vooralsnog in stand. Echter, deze rechter heeft dus niet geoordeeld dat het WEnR-rapport inhoudelijk goed is en geen fouten bevat, zoals de minister ten onrechte min of meer de suggestie wakte tijdens het CD Natuur van 9/11 jl. De bodemprocedure moet daar duidelijkheid over bieden. Wij zien die met veel vertrouwen tegemoet. Al zouden we natuurlijk graag zien dat dit vraagstuk anders opgelost wordt. Wat ons betreft zou daar alle aanleiding en ook mogelijkheid toe kunnen zijn, gezien de vervolgonderzoeken die de minister toch al voornemens is.

Vervolgonderzoeken (“vier acties wildlijst”) benutten voor fundamentele verbeteringen

De minister is in haar Kamerbrief d.d. 14 april jl. zelf duidelijk ook niet overtuigd. Zo constateert zij dat jacht geen drukfactor van belang is en dat dus ook geen gunstige werking kan worden verwacht van het niet openen van jacht, eerder averechts effect. Zij geeft ook aan dat op meerdere, fundamentele punten (nader onderzoek nodig is, ten aanzien van het beoordelen van de SvI van wildsoorten (op provinciaal niveau), werkelijke drukfactoren en een impactanalyse. Tevens wil de minister telprotocollen zodanig verbeteren dat voortaan door jagers, WBE's en FBE's verzamelde data weer worden gebruikt (zoals op provinciaal niveau overigens nu al het geval is). De Jagersvereniging benadrukt dat het van belang is om de tellingen over de hele linie te actualiseren, moderniseren en standaardiseren. Ook de NEM-cijfers, die landelijk nu uitsluitend worden gebruikt, bieden volstrekt onvoldoende zicht. Het agrarisch gebied, waar hazen en konijnen goed gedijen, is sterk ondervertegenwoordigd in die tellingen en deze geven dus een zeer onvolledig beeld van de werkelijke wildstanden. De jagerstellingen vullen dit kennisgat. En zo zal ook rekening moeten worden gehouden met de actuele (veranderende) dag/nacht-activiteit van soorten en gebruik moeten worden gemaakt van moderne techniek (warmtebeeld, drones etc.).

Zowel genoemde onderzoeken als verbetering van tellingen en betere gebruikmaking en duiding van data zijn allen zaken die eigenlijk logischerwijze al vooraf hadden moeten gaan aan het besluit voor het nu lopende jachtseizoen. Wat de Jagersvereniging betreft leent deze onderzoeksfase zich dan in ieder geval vanaf nu bij uitstek om eindelijk een einde te maken aan voortslepende discussies. En voortaan met breed wetenschappelijk en maatschappelijk draagvlak tellingen te verrichten, complete data te verzamelen, deze op juiste wijze te duiden, tot zowel ecologisch als juridisch verantwoorde SvI-beoordeling te komen en waar nodig maatregelen te treffen die kunnen rekenen op begrip en draagvlak onder betrokkenen.

Vanuit deze insteek juicht de Jagersvereniging het toe dat er nader onderzoek zal worden gedaan en willen we daar graag in het hele traject bij betrokken worden. Dat is op dit moment helaas nog niet het geval. Wel is nu al duidelijk dat geen van de “vier acties” afgerond (soms zelfs niet eens concreet opgestart) zullen zijn komend voorjaar, wanneer de minister al wel een nieuwe afweging moet maken over het volgende jachtseizoen. Het kan niet zo zijn dat dan opnieuw op onvolledige en onjuiste gronden een op zijn minst voorbarig besluit wordt genomen, waarvan in feite alleen negatief effect uitgaat. Het jachtseizoen zal op reguliere wijze moeten verlopen, terwijl tegelijk wordt samengewerkt aan voornoemde acties.

Tot slot pleiten wij voor het leren van naburige landen en het harmoniseren van beleid. Bijvoorbeeld het wat wildsoorten betreft goed met Nederland vergelijkbare Denemarken kent een interessante werkwijze op basis van een brede wildlijst in combinatie met een autoriteit faunagegevens. Met een bredere wildlijst (met op zijn minst ook andere algemeen voorkomende soorten als ganzen, reeën, vossen etc) zou Nederland invulling geven aan de ondertekende Benelux-overeenkomst jacht en een dergelijke autoriteit zou een belangrijke rol kunnen spelen in het oplossen van de genoemde problemen rond telprotocollen, dataverzameling, beoordelingsmethodes enzovoort.

De Jagersvereniging blijft de constructieve hand uitsteken naar het ministerie, net zoals de wildbeheereenheden en jagers jaarrond concreet de handen uit de mouwen steken voor gezonde wildstanden en biodiversiteit in bredere zin. Zij willen dit graag blijven doen en verdienen een robuust, zorgvuldiger en gedragen beleid dan nu het geval is. Benut deze ruim 27.000 professioneel opgeleide groene vrijwilligers! Juist zij kunnen bijdragen aan de actuele opgaven in het landelijk gebied.

Willem Schimmelpenninck van der Oije (directeur) gaat namens de Jagersvereniging graag in op uw uitnodiging om deel te nemen aan het Rondetafelgesprek Jacht en ziet uit naar de gedachtewisseling.

Bijlagen

Universität für Bodenkultur Wien

University of Natural Resources and Life Science, Vienna

Department für Integrative Biologie und Biodiversitätsforschung

Institut für Wildbiologie und Jagdwirtschaft

Univ.Prof. Dipl.-Biol. Dr.rer.nat. Klaus Hackländer, Vorstand

IWJ
Institut für
Wildbiologie und
Jagdwirtschaft

Koninklijke Nederlandse Jagersvereniging
Att. Mr W.A. Schimmelpennick van der Oije, Director
Prinses Marielaan 2
3818 HM Amersfoort
The Netherlands

Wien, 26.09.2022

Hunting rabbits and hares in the Netherlands

Dear Mr Schimmelpennick van der Oije,

You have informed me, in outlines, about the recent decision by the Dutch Minister for Nature and Nitrogen ('Natuur en Stikstof') not to open hunting for rabbits this season (which started 15 August) in all of the Netherlands and not to open hunting for hare the upcoming season (starting 15 October) in part of the Netherlands (provinces Groningen, Utrecht and Limburg), following an advice provided by Wageningen University & Research ('WUR').

You have provided me with a 'Habitat Suitability Index-file' ('HSI-file'), of the Netherlands, for hare, as developed by WUR, presenting the situation in 2022.

In addition, you have informed me that WUR has assumed the population density of hares to vary between 15 and 40 individuals per km² in 'suitable' areas (according to the HSI-file).

You have informed me that according to WUR (on basis of the HSI-file in combination with the assumption of 15 to 40 hares per km² suitable area), the actual size of the population of hare in Netherlands amounts to 201,771 (lower level) to 538,096 (upper level). You have informed me that WUR has assumed a decrease of the total number of hare in the Netherlands of 1,2% per year, over the period 1994-2020.

You have informed me that, on basis of the assumed decrease of the total number of hare in the Netherlands of 1,2%, WUR has assumed a national population of hare in the Netherlands between 279,000 (lower level) and 744,000 (upper level) in 1994. This status was labeled by WUR as the Favourable Reference Value (FRV) for the Dutch hare population.

Based on these findings, you have asked me to answer the following questions:

A.

Do you see any reason for concern as to the viability and sustainability of the population of hare (in the said three provinces)?

B.

Can you advise what would be lower threshold (size of population) for a viable and sustainable population (of hare)?

C.

Under the assumption that the criteria and parameters as developed under the Habitats Directive (Council Directive 92/43/EEC) should be applied to hare (as it comes to assessing its conservation status), and that a FRV for Population should be established (as should be done with Habitats Directive-species within the frame of the reporting, by the Member States, as prescribed in article 17 Habitats Directive), what would be a right procedure to establish such FRV for Population? Would it be a proper method to establish the number of hare per square kilometers in 1994 (whether on basis of actual counting conducted in 1994 or on basis of models) and to label that number (of hare per square kilometer) as the FRV for Population (because in 1994, in the Netherlands, the Habitats Directive came into force)?

D.

Focussing on the trend in the development of the size of the population of hare, over the period 1994 – 2020, according to WUR, would your answers vary from the answers given to the questions under A. - C.?

E.

Are you aware of any other country (other than the Netherlands) where criteria and parameters as developed under the Habitats Directive are applied to hare and rabbits?

F.

Dutch law states that the hunting season shall not be opened if the conservation status of the species (“staat van instandhouding”) is at stake (“in het geding”). Do you think that the conservation of the hare as species is at stake?

---oo0oo---

Please let me answer your questions as follows:

A.

Until the 20th century, the cultivated landscape of Europe offered the European hare better living conditions than the steppes, from which it originally followed man. In the steppes, the hare density is comparatively low and is only about 2 hares per km² (Hackländer 2022). Agricultural use, especially on fertile but dry soil types, leads to higher densities (Sokolov et al. 2009). Finally, good habitat quality promotes fecundity, survival, associated annual population growth rate, and ultimately population density. Depending on habitat quality, hare populations ranging from 1 (Rühe et al. 2000, Kiliyas and Ackermann 2001) to 156 hares per km² (Klansek 1996) can be found in Europe in spring (before reproduction) (reviewed in Averianov et al. 2003). By autumn, this value can increase up to 275 hares per km² (Klansek 1996). The peak value of 339 hares per square kilometer was collected on an island off Denmark where there was no agriculture, hunting, or terrestrial predators at the time of the count (Abildgård et al. 1972).

With the increasing industrialization of agriculture, the very good habitat conditions in the European cultivated landscape were changed to the disadvantage of European hares. The development of the artificial fertilizer ammonium by the Haber-Bosch process, patented in 1910, heralded the end of three-field farming, which had ensured that one-third of arable land lay fallow since the Middle Ages. Since 1910 it was possible to use the entire arable land continuously and increase productivity. At the same time, the development of tractors accelerated the mechanization of agricultural use. Further land consolidation led to cleared landscapes ("agricultural steppes") in regions with good soil values, characterized by large plots and less heterogeneity. In the 1970s, the findings of Ondersheka and Gattinger (1976) also introduced the concept of "harvest shock," which was intended to illustrate that European hares face a massive change in habitat shortly after grain harvest, especially in structurally poor croplands, which can negatively affect the availability of food and cover, and thus the energy balance and immune status of European hares. Overall, in recent decades, crop species diversity has been decreasing, and at the same time, more taller crops have been planted. The expansion of maize cultivation in Europe since the 1960s further reduced the habitat suitable for European hares (Sliwinski et al. 2019, Mayer and Sunde 2020a), as maize fields no longer provide preferred grazing and the clarity necessary for the security needs of an original steppe animal. The same is true for other biomass energy crops such as miscanthus (Petrovan et al. 2017).

Since the intensification of agriculture and the accompanying deterioration of habitat quality for European hares already started in the turn of the century before last, it is also clear that the decline of European hares already started at the beginning of the 20th century. This is evidenced by harvest rate analyses, e.g., from Lower Austria (Schwenk 1985). If other sources have reported a decline starting in the 1960s or 1970s (e.g., Smith et al. 2005a, Bock 2000, Farkas et al. 2020), this is due to the lack of data from previous decades.

Thus, agricultural intensification is seen as a superfactor that can be largely blamed for the decline of European hares (Schröpfer and Nyenhuis 1982, Petrak 1990, Schäfers 1996, Panek and Kamieniarz 1999, Lundström-Gilliéron and Schlaepfer 2003, Smith et al. 2005a, Panek 2018, Mayer et al. 2019). While European hares benefited from extensive agriculture in the past, they are now negatively impacted by the intensive use of our croplands. Other negative factors such as high predation pressure or unfavorable weather are amplified in their effect by the lack of cover and grazing.

To conclude, hare densities in Europe are usually far higher than in natural habitats. Also the three provinces Groningen, Utrecht and Limburg, which can not be considered as stand-alone populations, have much higher hare densities than necessary for species survival (15 to 40 hares per km² (in suitable habitats) vs 2 hares per km²), and thus a decline from unnatural high levels like in the three provinces mentioned above (as assumed by WUR) is for sure not a conservation issue. Based on the HSI-file mentioned above I see no reason for concern regarding the viability and sustainability of hare populations in the Netherlands nor in the three provinces of Groningen, Utrecht and Limburg individually.

B.

Such lower threshold would be 2 hare per km² across the Netherlands. With respect to the estimations based on the HSI-file a viable and sustainable population for the whole country would be approximately 26,902 hare individuals, which is less than a tenth of the lower level of the FRV assumed by WUR (279,000). Note that a population is defined as a group of organisms of the same species which inhabit the same particular and are capable of. As hares have no territories, are known to disperse and migrate over large distances (Sokolov et al. 2009), and have a continuous distribution across the Netherlands (see <https://www.verspreidingsatlas.nl/8496115#>), the hares of the three provinces Groningen, Utrecht and Limburg must be seen as being part of one population. The FRV should thus be calculated always for the Netherlands as a whole.

The sustainable use of hares in line with the European Charta on Hunting and Biodiversity (Bernaird 2007) would be possible even at this low level (of 26,902 hare individuals, being far less than the lower limit of the actual size of the population of hare in the Netherlands as assumed by WUR), if hare population is properly monitored.

In Langbein et al. (1999) the different counting or estimation methods are presented. For counting at night (when hares are active), spotlights (Frylestam 1981, Ahrens et al. 1995, Strauß et al. 2008) or night vision devices (Focardi et al. 2001) are used. Spring densities and population growth rates can subsequently be used to calculate a sustainable harvest rate (Marboutin et al. 2003).

C.

The European Commission mentioned in their document DocHab04-03/03-rev.3 that the situation at the time of the entry into force of the Habitats Directive (1994 for the Netherlands) does not necessarily always equate to FRV. Establishing such FRV (for Population) might be well below the level of 1994, as outlined in my answer to question A. Since European hares are not protected under the Habitats Directive, this is even very likely (otherwise, when FRV and actual numbers would have been equal in 1994 (implying a critical conservation status)), European hare would

have been a species listed in the Habitats Directive annexes). The FRV (for Population) should be based on scientific evidence for natural population densities following Bijlsma et al. (2018).

D.

Irrespective of the decline, according to WUR also in the given provinces the population density of hares vary between 15 and 40 individuals in suitable habitats. Therefore, densities are still far above the natural density and can be sustainably used by hunting. See also my arguments given in answer B.

E.

No. I like to add that to my knowledge, no calculations of the FRV of Population in hares or rabbits have been published so far.

F.

Based on my arguments given in answer B I see no reason to conclude that the conservation status of the hare in the Netherlands is at stake nor can I find any sound argument not to open the hunting season for hares in the Netherlands.

Yours sincerely,

A handwritten signature in blue ink, appearing to read 'Klaus Hackländer', written in a cursive style.

Univ.Prof. Dr Klaus Hackländer

References given can be found in Hackländer K (2022) European hare *Lepus europaeus* Pallas, 1778. In: Hackländer K, Zachos FE (Eds.), Handbook of the mammals of Europe, 1-36; Springer, Cham, except for Bijlsma et al. (2018) Defining and applying the concept of Favourable Reference Values for species and habitats under the EU Birds and Habitats Directives Technical Report for the Service contract No. 07.0202/2015/715107/SER/ENV.B.3. European Commission, Brussels

MINISTERIO
DE CIENCIA
E INNOVACIÓN

INSTITUTO DE INVESTIGACIÓN EN RECURSOS CINEGÉTICOS

Koninklijke Nederlandse Jagersvereniging
Att. Mr W.A. Schimmelpennick van der Oije, director
Prinses Marielaan 2
3818 HM Amersfoort
the Netherlands

Ciudad Real, 27 September 2022

Dear Mr Schimmelpennick van der Oije,

I am professor at the National Wildlife Research Institute IREC (www.IREC.es), belonging to the University Castilla La Mancha and the CSIC National Research Council. I am also the editor in chief of the European Journal of Wildlife Research and have supervised two PhDs on hare physiology, ecology and management.

For your convenience I have attached a CV.

You have informed me, in outlines, about the recent decision by the Dutch Minister for Nature and Nitrogen ('Natuur en Stikstof') not to open hunting for rabbits this season (which started 15 August) in all of the Netherlands and not to open hunting for hare the upcoming season (starting 15 October) in part of the Netherlands (provinces Groningen, Utrecht and Limburg), following an advice (report number 3153) provided by Wageningen University & Research ('WUR').

You have provided me with the said report by WUR (an original version and a translation into English) and a 'Habitat Suitability Index-file' ('HSI-file'), of the Netherlands, for hare and rabbits, as developed by WUR, presenting the situation in 2022 (according to WUR).

You have provided me with data with regard to the size of the population of hare (numbers of hare per square kilometre) -status 2022- broken down by province (provinces Groningen, Utrecht and Limburg), which data are derived from the assumption by WUR that the population of hare varies between 15 and 40 hare per square kilometre in 'suitable' areas in combination with the said HSI-file.

According to WUR the actual size of the population of hare in the Netherlands amounts to 201,771 (lower level) to 538,056 (upper level).

Broken down by province (following the said assumption made and HSI-file developed by WUR), the figures are as follows:

Groningen: 15,436.77 / 41,163.44;

Utrecht: 12,103.77 / 32,276.72;

Limburg: 13,654.44 / 36,411.85.

Ronda de Toledo, nº 12
13071 CIUDAD REAL
ESPAÑA
TEL.: (+34) 926 29 54 50
FAX: (+34) 926 29 54 51
EMAIL: Christian.Gortazar@uclm.es

WUR has assumed a decrease of the total number of hare in the Netherlands of 1.2% per year, over the period 1994-2020.

WUR has made this assumption on basis of bird census derived hare data over the period 1997-2020.

On basis of the assumed decrease of the total number of hare in the Netherlands of 1.2% per year, WUR has assumed a population of hare, on a national level, in the range of 279,000 (lower level) to 744,000 (upper level) in 1994, and has labeled this level as the actual FRV for Population (for hare).

You have asked me to answer the following questions.

A.

Do you see any reason for concern as to the viability and sustainability of the population of hare, in the Netherlands or in any of the said three provinces individually?

B.

Can you advise what would be the lower threshold (size of population) for a viable and sustainable population (of hare)?

C.

Under the assumption that the criteria and parameters as developed under the Habitats Directive (Council Directive 92/43/EEC) should be applied to hare (as it comes to assessing its conservation status), and that a 'Favourable Reference Value ('FRV') for Population' should be established (as should be done with Habitats Directive-species within the frame of the reporting, by the Member States, as prescribed in article 17 Habitats Directive), what would be a right procedure to establish such FRV? Would it be a proper method to establish the number of hare per square kilometre in 1994 (whether on basis of actual counting conducted in 1994 or on basis of models) and to label that number (of hare per square kilometre) as the FRV for Population (because in 1994 in the Netherlands the Habitats Directive came into force)?

D.

Focussing on the trend in the development of the size of the population of hare, over the period 1994 – 2020, according to WUR, would your answers vary from the answers given to the questions under A. - C.?

E.

Are you aware of any other country (other than the Netherlands) where criteria and parameters as developed under the Habitats Directive are applied to hare and rabbits?

F.

Is applying the criteria and parameters as developed under the Habitats Directive (Council Directive 92/43/EEC) in this case correct, even though the hare is not listed as species in the relevant attachments of the Directive? Can for instance a decline above 1% be a reason for

concern with regard to viability and sustainability (of the population) or should – given the differences between the listed species and the hare – a threshold higher than 1% be applied?

G.

Dutch law states that the hunting season shall not be opened if the *conservation status of the species* (“staat van instandhouding”) is *at stake* (“in het geding”). Do you think that the conservation of the hare as species is at stake?

Please let me answer your questions as follows:

A. (Do you see any reason for concern as to the viability and sustainability of the population of hare, in the Netherlands or in the provinces Groningen, Utrecht and Limburg?)

The viability and sustainability of the population of the European Hare (*Lepus europaeus*) has most recently been assessed for the IUCN (Int. Union for Conservation of Nature) Red List of Threatened Species in 2018. *Lepus europaeus* is listed as “Least Concern” (Hackländer and Schai-Braun 2019).

However, like many other lowland game species, hare populations have declined in several European countries between 1960 and 1990 (Mary and Trouvilliez 1995). Data from the UK identify an almost 50% decline in 50 years (1966-2016). The hare decline in the UK was more pronounced from the 1960s to the 1990s and slowed down in the recent decades (Aebisher 2019). Both in the UK and in mainland Europe, this decline has been linked to habitat change/agricultural intensification and to predation pressure (Mary and Trouvilliez 1995; Smith et al. 2005; Reynolds et al. 2010; Gryz and Krauze-Gryz 2022). More recent data indicate that hare populations have stabilized, e.g., European hare abundance indices obtained in northern Spain between 1992 and 2002 remained stable (Gortázar et al. 2007).

Thus, the European hare is not an endangered species although it has experienced declines in many European regions while it remains stable in others. In this context and **with the available information I cannot find a reason for concern regarding the viability and sustainability of the hare population in the Netherlands nor in any of the three mentioned provinces individually**. Indeed, the WUR report assumes high densities of 15-40 hares per square km (Ter Harmsel et al. 2022).

B. (Can you advise what would be lower threshold (size of population) for a viable and sustainable population (of hare)?)

Even very small mammal populations can recover if habitat conditions and other limiting factors improve. As stated above, some European hare populations, for instance in Spain at the southwestern border of the distribution of this species, have remained at very low abundance for decades but are still present and viable (Gortázar et al. 2007). European hare densities estimated in some areas of Germany were as low as one per square kilometer (Strauß et al. 2008). Furthermore, appropriate wildlife management interventions can contribute to hare recovery, for instance, through habitat management (Meichtry-Stier et al. 2014; Weber et al. 2019) and predator control (Reynolds et al. 2010).

Thus, **I doubt there is such a lower threshold for the European hare and it would most likely be extremely low, i.e., close to 1/km²**. Rather than low density being a problem, habitat quality and connectivity may eventually become too poor to sustain viable hare populations. Currently, however, habitat connectivity seems present in the Netherlands and thus, populations cannot be defined by political borders. In any case, habitat loss can be counteracted through habitat restoration as is already taking place in different settings. Where the habitat is suitable and hare numbers are perceived as very low, there are options of ex-situ conservation and repopulation, as mentioned by IUCN (Hackländer and Schai-Braun 2019), in addition to the abovementioned in-situ wildlife management interventions.

C. (Under the assumption that the criteria and parameters as developed under the Habitats Directive (Council Directive 92/43/EEC) should be applied to hare (...) (see above))

I do question this reasoning because (1) the European brown hare is not a species listed in the Habitats Directive, and (2) the procedure followed by WUR to establish a 'Favourable Reference Value' (FRV) is too simplistic.

Regarding point (1), for species and sub-species listed in the relevant Annex of the Habitats Directive, Member States shall, if deemed necessary as a result of surveillance work, take measures to ensure that their exploitation and taking in the wild is compatible with maintaining them in a favourable conservation status. As stated, the European brown hare is not listed in this Annex. Moreover, as written in my response to question A, the European hare is not an endangered species and its populations can remain stable even at low abundance. Thus, **there is no a reason for concern regarding the viability and sustainability of the hare population, and no justification for the Habitats Directive approach.**

Regarding (2), **I question that a 'Favourable Reference Value ('FRV') for a population of a species with strong inter-annual abundance fluctuations, as is the case for the European brown hare, should be based on a reference from a single year.** Rather, I would expect basing the reference on a number of years and based on sound, repeatable, and reliable field data. Furthermore, different interpretations of the FRV exist, and data on population trends should eventually be combined with data on genetic variability for a better assessment of population viability (Liberg et al. 2015).

Other researchers put the focus more on the habitat itself. For instance, plausible estimates of required habitat quantity and quality are needed to optimize the different EU agri-environment schemes (AES) options for species conservation (Vickery et al., 2004; Meichtry-Stier et al. 2014).

In other words, establishing the number of hares per square kilometre in 1994 (when the Habitats Directive came into force in the Netherlands) as the FRV for the hare population is arbitrary and lacks sufficient supporting evidence. Moreover, the way WUR has retrocalculated the data for 1994 lacks a valid base and does not take the strong natural interannual variation into account.

D.(Focussing on the trend in the development of the size of the population of hare, over the period 1994 – 2020, according to WUR, would your answers vary from the answers given to the questions under A. - C.?)

The European hare population trend over the period 1994 – 2020, according to WUR and based on incidental data recorded during bird counts, is allegedly negative. This might be the case. However, data for 1994 are just extrapolations based on simple retrocalculation of a regression line.

The bird count dataset ranges from 1997 to 2020 and, while the regression for the whole period is slightly negative (declining hare numbers over time), a regression-line from 2003 to 2020 or even from 2014 to 2020 would be positive (growing hare numbers). Clearly, the available trend-data are not sufficient for the assumptions made.

Regarding the gamebag or hunting data, these should be corrected by hunting regulations and hunting license numbers. It is well established that hunter numbers are declining in most of Europe (Massei et al. 2015). Thus, a correction of the hunting bag by hunting effort (hunter-days available according to licenses and regulations) would allow a better assessment of existing trends. This is not meant as a hard critique given the limited data available, but evidences the simplistic nature of this population trend assessment.

While acknowledging that in the Netherlands the number of hares might indeed have declined by about 50% since the 1960's as in other countries of central-western Europe, the graphs and data shown in the WUR report are compatible with a situation similar to the current one in other countries, where hare populations are recently stabilizing at lower densities (e.g., Strauß et al. 2008; Aebischer 2019). Such recent stabilization deserves further research but could be due to a slowing down of habitat change and to hare-oriented management interventions. Indeed, there is no significant trend in the bird census derived hare data if the first two years (1997 and 1998) are excluded, indicating a stable hare abundance in the Netherlands for the recent period 1999-2020. I would not be surprised by finding a slight growth in hares shot per unit effort over the last decade, once the bag data are corrected for regulations and licences.

Hence, **after assessing the reported trends my responses given to the questions under A - C do not vary.**

E. (Are you aware of any other country (other than the Netherlands) where criteria and parameters as developed under the Habitats Directive are applied to hare and rabbits?)

I am **not aware** of any country (other than the Netherlands) where criteria and parameters as developed under the Habitats Directive are applied to hares and rabbits.

F. (Is applying the criteria and parameters as developed under the Habitats Directive (Council Directive 92/43/EEC) in this case correct, even though the hare is not listed as species in the relevant attachments of the Directive? Can for instance a decline above 1% be a reason for concern with regard to viability and sustainability (of a population) or should – given the differences between the listed species and the hare – a threshold higher than 1% be applied?)

As already mentioned under question C, applying the criteria and parameters as developed under the Habitats Directive **is not correct** in this case, because the European brown hare is not listed as species in the relevant annex of the Directive and because the current status of the European brown hare in its distribution range is classified as of “Least Concern” according to IUCN (Hackländer and Schai-Braun 2019). The 1% threshold was established for endangered species (listed in the relevant annex of the Directive) of which the FRV (for population) is not met. The 1% threshold is not appropriate for a viable and sustainable population of game species with a strong interannual abundance fluctuation. Furthermore, there are no reliable trend-data and thus, no sound conclusions can be drawn regarding future population dynamics.

For assessing the conservation status of the European brown hare, unlike the Habitat Directive extension approach, one could use the IUCN species recovery state calculator (<https://oxford.onlinesurveys.ac.uk/species-recovery-status-calculator>). If one applies this IUCN tool, it shows that the hare subpopulation in each of the three provinces in question is viable, and likely functional. This further demonstrates that the viability, and thus the conservation status of the hare is not at stake in the Netherlands nor in the three provinces individually.

Moreover, for game species such as hares, the current European management (and regulatory) trends favor **adaptive harvest management and wise use**, not the simple ban of hunting, because the former concepts incorporate the positive role that can be derived from game management. For instance, hunters and wildlife agencies might have positive effects on game population dynamics through the provision of better habitat, better nutrition, less predation, less disease or less poaching, thereby improving the living conditions of huntable and other species (European Commission 2008).

G. (Dutch law states that the hunting season shall not be opened if the *conservation status of the species* (“staat van instandhouding”) is *at stake* (“in het geding”). Do you think that the conservation status of the hare as species is at stake?)

From the answers to the questions above it follows that the conservation status of the hare in the Netherlands is not at stake at all.

References

Aebischer, N.J. (2019). Fifty-year trends in UK hunting bags of birds and mammals, and calibrated estimation of national bag size, using GWCT's National Gamebag Census. *Eur J Wildl Res* 65, 64.

European Commission (2008). Guidance document on hunting under Council Directive 79/409/EEC on the conservation of wild birds "The Birds Directive". https://ec.europa.eu/environment/nature/conservation/wildbirds/hunting/docs/hunting_guide_en.pdf. Accessed on 31 August 2022.

Gortázar, C., Millán, J., Acevedo, P., (...), Marco, J., De Luco, D.F. (2007). A large-scale survey of brown hare *Lepus europaeus* and Iberian hare *L. granatensis* populations at the limit of their ranges. *Wildlife Biology* 13: 244-250.

Gryz, J., Krauze-Gryz, D. (2022). Why Did Brown Hare *Lepus europaeus* Disappear from Some Areas in Central Poland? *Diversity* 14: 465.

Hacklander, K. & Schai-Braun, S. (2019). *Lepus europaeus*. The IUCN Red List of Threatened Species 2019: e.T41280A45187424. <https://dx.doi.org/10.2305/IUCN.UK.2019-1.RLTS.T41280A45187424.en>. Accessed on 30 August 2022.

Liberg, O., Chapron, G., Wikenros, C., Flagstad, Ö., Wabakken, P., Sand, H. (2015). An updated synthesis on appropriate science-based criteria for "favourable reference population" of the Scandinavian wolf (*Canis lupus*) population. Dept. of Ecology, Sveriges lantbruksuniversitet. [Report]

Mary, C., Trouvilliez, J. (Eds.), 1995. Special lièvre d'Europe. *Bulletin Mensuel de l'Office National de la Chasse*. N° 204.

Massei G, Kindberg J, Licoppe A, Gačić D, Šprem N, Kamler J, Baubet E, Hohmann U, Monaco A, Ozoliņš J, Cellina S, Podgórski T, Fonseca C, Markov N, Pokorny B, Rosell C, Náhlik A. (2015). Wild boar populations up, numbers of hunters down? A review of trends and implications for Europe. *Pest Manag Sci*. 71: 492-500.

Meichtry-Stier, K.S., Jenny, M., Zellweger-Fischer, J., Birrer, S. (2014). Impact of landscape improvement by agri-environment scheme options on densities of characteristic farmland bird species and brown hare (*Lepus europaeus*). *Agriculture, Ecosystems and Environment* 189: 101-109.

Reynolds, J.C., Stoate, C., Brockless, M.H., Aebischer, N.J., Tapper, S.C. (2010). The consequences of predator control for brown hares (*Lepus europaeus*) on UK farmland. *European Journal of Wildlife Research* 56: 541-549.

Smith RK, Jennings NV, Harris S (2005). A quantitative analysis of the abundance and demography of European hares *Lepus europaeus* in relation to habitat type, intensity of agriculture and climate. *Mamm Rev* 35:1–24

Strauß, E., Grauer, A., Bartel, M., ...Nösel, H., Winter, A. (2008). The German wildlife information system: Population densities and development of European Hare (*Lepus europaeus* PALLAS) during 2002-2005 in Germany. *European Journal of Wildlife Research* 54: 142–147.

Ter Harmsel, R., R.J. Bijlsma, E. van der Grift, N. Villing, M. van Eupen, L. Biersteker, S. Los (2022).. State of conservation of hare and rabbit. Wageningen, Wageningen Environmental Research, Report 3153.

Vickery J.A., Bradbury R.B., Henderson I.G., Eaton M.A., Grice P.V. (2004). The role of agri-environmental schemes and farm management practices in reversing the decline of farmland birds in England. *Biol. Conserv.*, 119 (2004), pp. 19-39.

Weber, D., Roth, T., Kohli, L. 2019. Increasing brown hare (*Lepus europaeus*) densities in farmland without predator culling: results of a field experiment in Switzerland. *European Journal of Wildlife Research* 65: 75.

